

บทที่ 2 ชุมชนเมืองในภาคเหนือตอนล่าง

□ สภาพทั่วไป

คณะกรรมการทำงานเพื่อการจำแนกภูมิภาคประเทศ ภายใต้การดำเนินงานของสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้แบ่งภูมิภาคประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาค อันประกอบด้วยภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ทั้งนี้ภาคเหนือได้ถือเอาลักษณะภูมิประเทศ และวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากภาคกลาง แต่เมื่อพิจารณาในด้านการพัฒนาประเทศแล้ว พื้นที่ภาคเหนือยังมีความหลากหลาย ประกอบกับการมีพื้นที่ติดต่อกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้แบ่งภูมิภาคภาคเหนือออกเป็น 2 ส่วน คือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัด แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา น่าน ลำปาง และแพร่ ส่วนภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดตาก อุตรดิตถ์ สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี

ขอบเขตพื้นที่ทั้งเก้าจังหวัด ของภาคเหนือตอนล่าง 83,788 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 49.4 ของพื้นที่ภาคเหนือ และร้อยละ 16.3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ) ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 14 58 เหนือถึง 18 23 เหนือ (ที่อุทัยธานีและอุตรดิตถ์ ตามลำดับ) และระหว่างลองจิจูด 97 55 ตะวันออกถึง 101 48 ตะวันออก (ที่ตาก และเพชรบูรณ์ตามลำดับ) โดยมีลักษณะอากาศแบบร้อนชื้นเฉพาะฤดูกาล (tropical savannah : Aw) ที่มีฝนตกชุกสลับกับแห้งแล้งอย่างละ 6 เดือนในรอบปี

ลักษณะภูมิฐานโดยรวมของภาคเหนือตอนล่างประกอบพื้นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ เรียกว่าที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนบน อันเป็นพื้นที่หลักของภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีภูมิภาคย่อยที่สำคัญ คือ ที่ราบลุ่มน้ำป่าสักทางตะวันตก ที่ราบลุ่มน้ำเมยทางตะวันตก และพื้นที่ภูเขาสูงทางตอนเหนือติดต่อกับภาคเหนือตอนบน

1. ที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนบน เริ่มตั้งแต่บริเวณจังหวัดนครสวรรค์ ขึ้นมาตามบริเวณที่ลุ่มน้ำสาขา ทั้งสี่คือ ลุ่มน้ำปิง ได้แก่วัดกำแพงเพชรและตาก ลุ่มน้ำยมและน่านจังหวัดพิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ นับเป็นบริเวณที่ครอบคลุมพื้นที่มากที่สุดของภูมิภาค ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบที่เกิดจากการทับถมของตะกอนชุด Quarternary ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ เช่น natural levee, floodplain, terrace, alluvial fan เป็นต้น ระดับความสูงอยู่ระหว่าง 38 - 60 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่โดยรอบด้านเหนือ ตะวันตก และตะวันออก ติดกับที่สูงและภูเขา

2. รามลุ่มน้ำเมยทางตะวันตก ลำน้ำเมย ไหลลงสู่ทะเลในเขตเทือกเขาถนนธงชัย ทางตะวันตกของประเทศ มีทิศทางไหลขึ้นเหนือเป็นแนวเขตแดนระหว่างประเทศ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบแคบ ๆ ยาวนานไปกับลำน้ำทั้งสองฝั่งครอบคลุมพื้นที่ในเขตจังหวัดตาก ได้แก่ อำเภอ แม่สอด แม่ระมาด และท่าสองยาง

3. ที่ราบลุ่มน้ำป่าสักทางตะวันออก ลำน้ำป่าสักอยู่ในแอ่งที่ราบหุบเขา เพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างหนึ่งในสองส่วนที่สำคัญ เช่นเดียวกับแอ่งที่ราบลุ่มน้ำเมย เนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่แยกออกจากที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนบนอย่างเด่นชัด ลักษณะพื้นที่ที่ราบกับลำน้ำป่าสัก โดยนับจุดเริ่มต้นจากอำเภอหล่มเก่า หล่มสัก เมืองเพชรบูรณ์ ลงใต้เรื่อยมา

นอกจากในเขตที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบน และแอ่งที่ราบหุบเขาทั้งสองแล้ว ภาคเหนือตอนล่างยังมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ที่สำคัญและแปลกแยกอีกสองส่วน คือ ที่สูง และภูเขาทั้งสามด้านดังกล่าวข้างต้น และที่ราบลุ่มสะแกกรังทางตอนใต้ของที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนบน โดยพื้นที่สูงและภูเขาทางด้านเหนืออยู่ในเขตอำเภอรังษีเขษนามัย จังหวัดสุโขทัย อำเภอลับแล และอำเภอท่าปลา อำเภอพาคทา และอำเภอหินโงก จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอชาติตระการ และอำเภอนครไทยจังหวัดพิษณุโลก ส่วนทางตะวันออกอยู่ในเขตอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก อำเภอเขาค้อ อำเภอชนแดน และอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ และทางภาคตะวันตกอยู่ในเขตอำเภอตาก อำเภอเมือง และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก สำหรับที่ราบลุ่มน้ำสะแกกรังเป็นเขตพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี

□ ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจ

ภาพรวมทางด้านสังคม-เศรษฐกิจ ของภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีประชากรประมาณร้อยละ 10.4 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 19,135 บาท ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาอันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ห้วงศ์ประกอบของเมืองศูนย์กลางการค้าทางการเกษตร คือ สัดส่วนความเป็นเมือง การใช้ที่ดิน ผลผลิตทางการเกษตร และการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่ง

□ ลักษณะประชากร

ภาคเหนือตอนล่างมีประชากรปี 2538 ทั้งสิ้น 6,189,275 คน คิดเป็นร้อยละ 52.0 ของภาคเหนือ และ 10.4 ของประเทศไทย เพิ่มขึ้นประมาณปีละ 84,103 คน จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดซึ่งเกิน 1 ล้านคน คือ นครสวรรค์ 1,116,803 คน รองไป คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ 1,026,137 คน ส่วนอุทัยธานี มีประชากรน้อยที่สุด คือ 324,730 คน

อัตราการเพิ่มของประชากรภาคเหนือตอนล่าง คือ -1.9 ต่ำกว่าภาคเหนือ (-0.1) และประเทศไทย (0.6) จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงที่สุด คือ จังหวัดตาก คือ 2.3 ขณะที่จังหวัดกำแพงเพชรลดลงมากที่สุด -2.2

ความหนาแน่นประชากร 74 คน ต่อตารางกิโลเมตร มากกว่าภาคเหนือทั้งหมด (70) แต่ต่ำกว่าทั้งประเทศไทย (116) เมื่อเทียบกับปี 2533 แล้วก็สูงกว่าปี 2533 ซึ่งเท่ากับ 69 คน ต่อตารางกิโลเมตร โดยจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดคือ พิจิตร (131) รองลงไปคือนครสวรรค์ (116) และบางเบาที่สุดคือตาก (27) ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ที่ทำการเกษตรกรรม จะให้ภาพของความหนาแน่นที่ชัดเจนกว่าแบบแรกนั้น จะพบว่าภาคเหนือตอนล่างมีความหนาแน่นเป็น 158 คน ต่อ ตร. กม. สูงกว่าปี 2533 ซึ่งเท่ากับ 147 คน ต่อตร.กม. ต่ำกว่าของภาคเหนือทั้งหมด (218) และประเทศไทย (251) ทั้งนี้เพราะภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่ทำกินมากกว่าภาคเหนือ ตอนบนทั้งที่มีประชากรใกล้เคียงกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าจังหวัดตากมีความหนาแน่นแบบแรกน้อยที่สุด แต่ในแบบหลังกลับมากที่สุด ถึง 292 คน ต่อ ตร.กม. เพราะจังหวัดตากมีพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการเกษตรกรรมมีอยู่น้อยและกระจุกกระจายอยู่ตามหุบเขาและเทือกเขา

ภาคเหนือตอนล่างมีความหลากหลายของภาษามาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นบริเวณเชื่อมต่อกับภาคอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามภาษาที่ใช้กันมากที่สุด คือ ภาษาไทยกลาง ที่รองลงไปคือ ภาษาไทยเหนือ ลาว ลาวครั่ง ลาวพวน อีสาน

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทํานามากที่สุด รองลงไปคือ การค้าและการบริการ การก่อสร้าง และอุตสาหกรรม ภาคเหนือตอนล่างมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 19,135 บาท สูงกว่าภาคเหนือ แต่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศเกือบเท่าตัว จังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวสูงสุด คือ ตาก รองลงไปคือ กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุดรดิตถ์ เป็นต้น ส่วนเพชรบูรณ์มีรายได้ต่อหัวของประชากรต่ำที่สุด 15,826 บาท ซึ่งทั้งตากและกำแพงเพชรมีอัตราการขยายพื้นที่เพาะปลูกมากกว่าจังหวัดอื่น เมื่อพิจารณาในส่วนของการเพิ่มเฉลี่ยต่อปี หรืออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของทั้งสองจังหวัดก็อยู่ในอัตราสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ด้วย

□ การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ข้อมูลปี 2535 ภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่ถือครองการเกษตรมากที่สุด รองลงไปคือพื้นที่ป่าไม้คือ 20.9 ล้านไร่ และ 17.5 ล้านไร่ ตามลำดับ ซึ่งในส่วน of พื้นที่ถือครองการเกษตรนั้น คิดเป็นร้อยละ 72.0

และร้อยละ 15.9 ของพื้นที่ถือครองการเกษตรของภาคเหนือและของประเทศไทยตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคเหนือตอนบนมีพื้นที่ทางด้านเกษตรกรรมน้อยกว่ามาก และจังหวัดที่มีพื้นที่ถือครองการเกษตรมากที่สุดคือ เพชรบูรณ์ 4.2 ล้านไร่ รองลงไป คือ นครสวรรค์ 4.1 ล้านไร่ และที่น้อยที่สุด คือ ตาก 0.9 ล้านไร่

จากการใช้ที่ดินถือครองการเกษตรเหล่านี้ พบว่าเป็นพื้นที่ทำนามากที่สุด รองลงไปคือ พื้นที่ปลูกพืชไร่ คือ 11:0 และ 8.1 ล้านไร่ ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 72.7 และ 79.0 ของพื้นที่นาและพื้นที่ปลูกไร่ ของจังหวัดภาคเหนือทั้งหมด ตามลำดับ และโดยเฉพาะในส่วนของผู้ที่เพาะปลูกพืชไร่นั้นมีพื้นที่ประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งประเทศ

การผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมในพื้นที่นี้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้าว ในปี 2537/2538 มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี รวม 9.4 ล้านไร่ ในขณะที่ภาคเหนือทั้งหมดมีพื้นที่นาปี 12.5 ล้านไร่ นอกจากนี้ยังมีการทำนาปรัง 1.4 ล้านไร่ เมื่อเปรียบเทียบกับทั้งหมดของประเทศจะพบว่าภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังประมาณ 1 ใน 5

จากข้อมูลรายจังหวัดก็จะพบว่า ในปี 2537-38 พื้นที่ปลูกข้าวนาปีมากที่สุดที่นครสวรรค์ 2.1 ล้านไร่เศษ และน้อยที่สุดที่ตาก 0.2 ล้านไร่เศษ ซึ่งในกรณีนี้สามารถจะอธิบายด้วยเงื่อนไขทางลักษณะภูมิประเทศ การพัฒนาระบบชลประทาน และรวมทั้งประชากรของทั้ง 2 จังหวัด แตกต่างกันมากในภูมิภาคนี้ ส่วนข้าวนาปรังที่พิษณุโลกและพิจิตรมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน รวมกันกว่า 50 แสนไร่ สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ รวมกันเสียอีก

2. พืชเศรษฐกิจ

ก. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในปี 2537/38 คือ 3.2 ล้านไร่ หรือเกือบร้อยละ 40 ของพื้นที่ปลูกข้าวโพดทั้งประเทศจังหวัดที่ปลูกมากที่สุดคือ เพชรบูรณ์ 1.18 ล้านไร่ โดยจะเห็นได้ว่าทั้งสองจังหวัดนี้มีพื้นที่ป่าลดลงในแต่ละปีอยู่ในอัตราสูงสุดของภูมิภาค

ข. อ้อย การตั้งโรงงานน้ำตาลในภูมิภาคนี้ไม่ต่ำกว่า 6 โรงงาน กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการปลูกอ้อยโรงงานกันมากขึ้นภายใต้เงื่อนไขเกี่ยวกับกระบวนการขนส่งจากพื้นที่เพาะปลูกถึงโรงงานแต่ละแห่ง โดยสังเกตพบว่าในปี 2537/38 คือกำแพงเพชร และนครสวรรค์ มีพื้นที่ 439,851 ไร่ และ 337,941 ไร่ ตามลำดับ

ค. ถั่วเขียว ถั่วเขียวเป็นพื้นที่สำคัญของภูมิภาคนี้เช่นกัน เนื่องจากพื้นที่นี้สามารถปลูกถั่วเขียวคิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 74 ของพื้นที่ปลูกทั้งประเทศ โดยปลูกมากที่สุดที่จังหวัดเพชรบูรณ์ 6.48 แสนไร่ คิดเป็นพื้นที่เกือบ 1 ใน 3 ของพื้นที่ปลูกทั้งประเทศเลยทีเดียว ที่รองลงไปคือ สุโขทัย นครสวรรค์ กำแพงเพชร และพิษณุโลก

ง. ข้าวฟ่าง เป็นพืชที่ใช้เป็นอาหารสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่ภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่เพาะปลูกถึงร้อยละ 52 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ จังหวัดที่ปลูกข้าวฟ่างมากที่สุดคือ นครสวรรค์ รองลงไปคือเพชรบูรณ์

จ. ฝ้าย เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่ภูมิภาคนี้ปลูกได้ประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศ จังหวัดที่ปลูกได้มากที่สุดคือ สุโขทัย รองลงไปคือ เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ โดยมีพื้นที่ปลูก 35,702 ไร่ 26,152 และ 20,676 ไร่

ฉ. มันสำปะหลัง ที่ภูมิภาคนี้ปลูกได้ในปี 2537/38 เป็นพื้นที่ 954,525 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 97 ของภาคเหนือทั้งหมดเลยทีเดียว แต่ก็เพียงร้อยละ 11 ของประเทศ จังหวัดที่ปลูกได้มากที่สุดคือ กำแพงเพชร 3.68 แสนไร่ และรองลงไปคือพิษณุโลก อุทัยธานี และ นครสวรรค์

3. การทำสวนผลไม้และไม่ไผ่ต้น การทำสวนของภูมิภาคนี้จะใช้พื้นที่ที่เป็นลักษณะลาดชันหรือลาดต่ำขึ้นกลางหรือขึ้นสูง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนหรือบนตะกอนรูปพัดเก่า จึงทำให้มีพื้นที่เพาะปลูกมากในปี 2535 เรียงตามลำดับคือ เพชรบูรณ์ อุดรดิตถ์ นครสวรรค์ และกำแพงเพชร เมื่อรวมพื้นที่ทำสวนฯ ทั้งภาคแล้วคือ 1,080,464 ไร่ คิดเป็นเพียงร้อยละ 5 ของประเทศเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามชื่อเสียงของผลไม้ในภูมิภาคนี้ที่รู้จักกันทั่วไปหลายอย่าง เช่น มะขามหวาน ลำไย ส้มโอ ละมุด ทุเรียน เป็นต้น

4. การอุตสาหกรรม ในภูมิภาคนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมหลายประเภท ยกเว้นโรงสีข้าว เรียงตามลำดับหมวด คือ การซ่อมอุปกรณ์ขนส่ง ผลิตภัณฑ์/ซ่อมเครื่องจักรกลการเกษตรแปรรูปผลผลิตการเกษตร การซ่อมอุปกรณ์การไฟฟ้า กระดาษและสิ่งพิมพ์ และสิ่งทอ จำนวนโรงงานที่จดทะเบียนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในปี 2533 มีจำนวนทั้งสิ้น 3,300 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 60.5 ของภาคเหนือทั้งหมด จังหวัดพิษณุโลกมีโรงงานมากที่สุด โดยมีใกล้เคียงกับนครสวรรค์ คือ 655 และ 654 โรงงานตามลำดับ หากนับโรงสีข้าวด้วยเฉพาะพื้นที่ 3 จังหวัด คือ พิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ในปี 2533 มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 3,789 โรงงาน ซึ่งใช้เงินลงทุนระหว่าง 10 ถึง 100 ล้านบาท ส่วนโรงงานที่ใช้เงินลงทุนเกิน 100 ล้านบาท เช่น ทอผ้า หีบฝ้ายปั่นด้าย และโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก ส่วนที่สุโขทัยมีโรงงานผลิตน้ำมันพืช และที่จังหวัดตากมีโรงงานถลุงแร่สังกะสีซึ่งมีปแห่งเดียวในประเทศไทย ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่าโรงงานหลายแห่งตั้งขึ้นเพื่อใช้วัตถุดิบในภูมิภาคนี้หรือผลิตสินค้าเพื่อประชากรในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคของการอุตสาหกรรมก็คือ การขาดแคลนแรงงานฝีมือ ขาดสาธารณูปการ ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาวัตถุดิบ ปัญหาการเงิน การส่งเสริมการลงทุน ระบบภาษีอากร การส่งออก และปัญหาการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม

□ การคมนาคมขนส่ง

การขนส่งทางรถยนต์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างมีเส้นทางหนาแน่นพอสมควรในบริเวณราบลุ่มน้ำเฉพาะทางหลวงแผ่นดินมีระยะทางรวมกันประมาณ 1,750 กิโลเมตร โดยมีทางหลวงหมายเลข 1 พหลโยธิน ผ่านนครสวรรค์- กำแพงเพชร-ตาก นับว่าเป็นทางหลวงมาตรฐานเส้นแรกของพื้นที่นี้ที่สามารถติดต่อกับภาคเหนือตอนบนและภาคกลางได้เป็นอย่างดี เส้นทางหลักอีกเส้นหนึ่งคือ ทางหลวงหมายเลข 12 ตาก-สุโขทัย-พิษณุโลก-หล่มสัก ทำให้มีการคมนาคมขนส่งในแนวตะวันออกและตะวันตกและติดต่อกับภาคตะวันตกเฉียงเหนือได้โดยตรง ต่อมามีการสร้างทางหลวงหมายเลข 17 จากนครสวรรค์ ถึงพิษณุโลก มีผลทำให้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ลดบทบาทลงเนื่องจากเส้นทางใหม่นี้เป็นเส้นทางที่สั้นกว่า และสุดท้ายมีการสร้างทางหลวงหมายเลข 11 จาก อินทร์บุรี-ตากฟ้า-พิษณุโลก-อุตรดิตถ์-เด่นชัย นอกจากนี้ในปัจจุบันกำลังดำเนินการก่อสร้างถนนสี่ช่องทางจราจรสองแนวคือ จากแม่สอดถึงมุกดาหาร และนครสวรรค์ถึงเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการขยายทางหลวงหมายเลข 117 ส่วนหนึ่ง จึงจะทำให้จังหวัดพิษณุโลกกลายเป็นเมืองสี่แยกทันที ด้วยเหตุนี้จึงลงทุนด้านการค้าปลีกและค้าส่งจึงมีขยายกิจการมาที่จังหวัดนี้เป็นอย่างมาก นอกจากสถานที่ยกมาแล้วยังมีทางหลวงแผ่นดินสายอื่น ๆ ทางหลวงแผ่นดินสายอื่น ๆ ทางหลวงหมายเลข 21 สระบุรี-หล่มสัก หมายเลข 101 กำแพงเพชร-เด่นชัย หมายเลข 102 ศรีสะเกษ-อุตรดิตถ์ หมายเลข 225 นครสวรรค์-บึงสามพัน ฯลฯ

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรในภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ. 2538

จังหวัด	พื้นที่ กม	ประชากรแยกตามเพศ			ประชากรแยกตามเขต		อัตราเพิ่ม 2537/38	ความหนาแน่น คน/กม
		รวม	ชาย	หญิง	เทศบาล	นอกเทศบาล		
นครสวรรค์	9,597	1,116,803	552,128	564,675	143,513	973,190	-0.0	116
	อุทัยธานี	6,730	324,730	160,709	164,021	305,203	0.6	48
กำแพงเพชร	8,607	742,383	369,758	372,615	28,263	714,120	-2.2	86
	ตาก	16,406	450,153	229,113	221,040	402,230	2.3	27
สุโขทัย	6,596	613,317	300,478	312,844	38,798	574,519	-0.6	93
	พิษณุโลก	10,815	846,530	422,249	242,381	758,188	-0.3	73
พิจิตร	4,531	592,125	291,001	301,124	57,935	534,190	-0.2	131
	เพชรบูรณ์	12,668	1,026,137	516,537	509,600	983,421	-1.5	81
อุดรดิตถ์	7,828	476,997	237,536	239,461	43,084	433,913	0.0	61

ตารางที่ 2.2 พื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ปี 2537/38

	ข้าวโพด	อ้อย	ถั่วเขียว	ถั่วเหลือง	ถั่วลิสง	มันสำปะหลัง	ฝ้าย	นาปี	นาปรัง	หน่วย : ไร่
นครสวรรค์	594,411	337,941	201,691	128,328	16,982	132,789	20,676	2,143,421		127,568
อุทัยธานี	265,759	111,671	94,785	70,286	4,686	167,811	2,878	525,415		11,250
กำแพงเพชร	313,148	439,851	193,545	219,775	5,543	368,848	15,475	1,269,899		159,200
ตาก	360,764	7,407	43,672	192,222	18,385	1,492	7,831	244,079		475
สุโขทัย	82,209	160,424	273,093	485,992	4,278	1,700	35,702	869,956		58,815
พิษณุโลก	234,592	51,225	107,354	220,260	9,216	247,003	3,528	1,273,022		259,277
พิจิตร	90,708	24,824	79,663	19,482	893	8,529	503	1,431,654		256,653
เพชรบูรณ์	1,177,653	27,665	648,237	175,984	4,760	24,386	26,152	1,160,780		-
อุดรดิตถ์	102,004	90,924	36,213	188,722	12,298	967	4,837	446,272		51,820
รวม	3,221,278	1,251,935	1,678,224	1,711,031	77,041	954,525	117,582	56,373,172		4,303,971

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สถิติเกษตรประเทศไทย 2537/38

ตารางที่ 2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินและเขตชลประทาน (2533/34)

	พ.ท. (พันไร่)	ป่าไม้ (พันไร่)	ที่นา (พันไร่)	ที่ไร่ (พันไร่)	ไม่ผลไมยืนต้น (พันไร่)	พ.ท.ชลประทาน (พันไร่)	โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า	
							น้ำปี (ไร่)	น้ำรัง (ไร่)
ตาก	16,856	-	-	-	-	-	-	-
เพชรบูรณ์	7,918	1,850	1,465	2,377	122	202	33000	8000
พิษณุโลก	6,760	1,801	1,712	869	78	438	19000	6000
นครสวรรค์	5,999	514	1,704	1,627	146	881	83000	60000
กำแพงเพชร	5,380	1,402	1,428	1,564	83	424	14000	90000
อุตรดิตถ์	4,899	1,993	692	563	153	102	16000	9000
อุทัยธานี	4,206	1,695	761	813	81	560	9000	-
สุโขทัย	4,123	1,577	1,013	1,015	74	299	15000	-
พิจิตร	2,832	-	1,870	276	69	875	112000	3000
รวม	33,1024+	7,144+	10,1924+	7,728+	572+	3029+	276000+	86000+

ที่มา : สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม ระบบการปลูกพืชในเขตภูมิภาคของประเทศไทย กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2535

☐ ชุมชนเมืองในภาคเหนือตอนล่าง

รายงานของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ได้ระบุถึงประวัติการก่อตั้งอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยในส่วนของภาคเหนือตอนล่างนั้น อำเภอเมืองตากได้รับการจัดตั้งเป็นอำเภอแรก เมื่อปี พ.ศ. 2429 ต่อจากนั้นจึงมีการก่อตั้งอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอสุโขทัย อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอเมืองอุทัยธานี และอำเภอเมืองกำแพงเพชร ในปี พ.ศ. 2430, 2435, 2439, 2441, 2442, 2442, 2455 และ 2464 ตามลำดับ

สำหรับอำเภอต่าง ๆ นั้น กรมการปกครองได้ประกาศจัดตั้งอำเภอทัพทัน อำเภอรอน และอำเภอทับคล้อ เมื่อปี พ.ศ. 2430 อำเภอนครไทย ปี พ.ศ. 2432 อำเภอโกรกพระ และอำเภองงไกรลาศ ปี พ.ศ. 2437 อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอแม่สอด ปี พ.ศ. 2441 โดยมีกิ่งอำเภอบึงสามัคคีถูกจัดตั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2537 รองลงมาได้แก่อำเภอแม่วงก์ อำเภอวังโป่ง อำเภอทองแสนขัน และอำเภอพบพระ เมื่อปี พ.ศ. 2535, 2533, 2530 และ 2530 ตามลำดับ

ตารางที่ 2.4 ต่อไปนี้แสดงให้เห็นพัฒนาการด้านการปกครองในแนวภาคเหนือตอนล่างว่ามีการก่อตั้งอำเภอในช่วงต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกได้ เป็น 4 ช่วง คือ

1. ช่วงก่อนก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2547 (พ.ศ. 2540-2575) ซึ่งพบว่าอำเภอส่วนใหญ่ (ร้อยละ 40.4) ก่อตั้งขึ้นมาช่วงนี้

2. ช่วงเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติปรับปรุงระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475-2516) มีอำเภอต่าง ๆ ถูกก่อตั้งขึ้นมาร้อยละ 28.57

3. ช่วงพัฒนาตามแผนพัฒนาเมืองหลัก (พ.ศ. 2516-2529) มีอำเภอต่าง ๆ ถูกก่อตั้งขึ้นมาร้อยละ 20.24

4. ช่วงเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า (พ.ศ. 2529-2537) พบว่ามีการก่อตั้งอำเภอน้อยเพียงร้อยละ 10.72 เท่านั้น

ตารางที่ 2.4 ช่วงเวลาก่อตั้งอำเภอในภาคเหนือตอนล่าง

พ.ศ. 2400-2475	จำนวน 34 อำเภอ	ร้อยละ 40.47
2475-2519	24 อำเภอ	28.57
2516-2529	17 อำเภอ	20.24
2529-2537	9 อำเภอ	10.72

ตารางที่ 2.5 ลักษณะทั่วไปทางกายภาพ สังคม ประชากร

	พ.ท. (กม)	ปีก่อนตั้ง	ประชากร (คน)	จำนวน หลังคา เรือน	ระยะห่าง จากตัว จังหวัด (กม)	เขตการปกครอง	
						ตำบล	หมู่บ้าน
จังหวัดกำแพงเพชร							
อำเภอเมือง	2438	2446	255274	58625	-	18	196
อำเภอคลองลาน	1140	2529	62295	14424	50	4	44
อำเภอไทรงาม	448	2522	50382	11275	43	7	63
อำเภอขานุมารลักษณบุรี	1520	2490	137026	31604	79	11	199
กิ่งอำเภอบึงสามัคคี	377	2537	-	-	-	3	39
กิ่งอำเภอคลองขลุง	1918	2482	88492	17461	43	10	89
กิ่งอำเภอทุ่งทราย	349	2535	27017	5432	60	3	33
กิ่งอำเภอปางศิลาทอง	-	-	30745	7171	-	3	27
อำเภอพรานกระต่าย	781	2508	66006	15376	25	9	103
อำเภอลานกระบือ	359	2527	38600	9068	75	7	61
จังหวัดตาก							
อำเภอเมือง	1928	2429	117595	26081	-	17	103
อำเภอบ้านตาก	992	2438	45456	9297	22	7	64
อำเภอสามเงา	2771	2501	33803	7708	56	6	42
อำเภอแม่ระมาด	1475	2494	38878	9826	120	5	53
อำเภอท่าสองยาง	1920	2501	44558	10201			58
อำเภอแม่สอด	1982	2441	92652	25304			74
อำเภอพบพระ	1006	2530	35704	8758			40
อำเภออุ้มผาง	4325	2502	18693	4202			39
จังหวัดนครสวรรค์							
อำเภอเมือง	748	2442	231349	58955	3	17	153
อำเภอโกรกพระ	297	2437	35694	8085	18	9	62
อำเภอชุมแสง	716	2446	74832	15716	40	12	119
อำเภอหนองบัว	819	2419	70822	19450	69	9	91
อำเภอบรรพตพิสัย	909	2446	95077	19558	45	13	105
อำเภอเก้าเลี้ยว	256	2516	35416	7598	20	5	43
อำเภอตากาลี	854	2480	132318	27679	68	10	107
อำเภอท่าตะโก	607	2443	73582	17812	48	10	92
อำเภอไพศาลี	979	2505	69965	18670	64	8	84
อำเภอพยุหะคีรี	740	2492	67602	16239	28	11	110
อำเภอลาดยาว	621	2468	88598	21203	40	11	126
กิ่งอำเภอแม่วงค์	1478	2535	89975	23582	71	8	85
อำเภอตากฟ้า	570	2513	44318	12094	95	7	73

	พ.ท. (กม)	ปีก่อนตั้ง	ประชากร (คน)	จำนวน หลังคา เรือน	ระยะห่าง จากตัว จังหวัด (กม)	เขตการปกครอง	
						ตำบล	หมู่บ้าน
จังหวัดพิจิตร							
อำเภอเมือง	915	2435	138478	31,085	1	19	148
อำเภอวังทรายพูน	259	2524	28853	5,593	31	4	37
อำเภอโพธิ์ประทับช้าง	378	2516	43612	9,377	25	7	64
อำเภอตะพานหิน	468	2483	79892	16,353	28	12	76
อำเภอทับคล้อ	378	2530	55204	12,587	44	4	45
อำเภอบางมูลนาก	598	2479	75689	16,662	50	14	112
อำเภอโพธิ์ทะเล	934	2480	91292	19,133	66	15	114
อำเภอสามง่าม	597	2481	76893	16,836	18	9	104
จังหวัดพิษณุโลก							
อำเภอเมือง	750	2441	254212	640671	-	20	148
อำเภอนครไทย	2,220	2432	87018	20203	97	11	126
อำเภอชาติตระการ	1,586	2517	34391	8419	136	6	64
อำเภอบางระกำ	936	2449	94015	20766	17	11	112
อำเภอบางกระทุ่ม	447	2489	56542	11306	35	9	86
อำเภอพรหมพิราม	832	2438	94015	20766	40	12	106
อำเภอดันโธสถ	1,326	2491	38160	9814	30	6	57
อำเภอวังทอง	1,687	2502	119083	27977	17	11	122
อำเภอเนินมะปราง	1,029	2519	61790	14669	75	7	61
จังหวัดเพชรบูรณ์							
อำเภอเมือง	2281	2442	222404	44828	-	17	171
อำเภอชนแดน	1137	2449	98427	27163	52	9	86
อำเภอวังโป่ง	543	2533	43439	8016	7044	5	47
อำเภอหล่มสัก	1535	2443	162152	32574	47	22	211
อำเภอเขาค้อ	1333	2527	26807	5757	77	7	52
อำเภอหล่มเก่า	927	2442	65179	12448	77	9	94
อำเภอน้ำหนาว	620	2521	16171	3334	11	4	29
อำเภอวิเชียรบุรี	1632	2441	139556	35370	107	14	150
อำเภอศรีเทพ	810	2519	66184	15164	122	7	87
อำเภอหนองไผ่	1306	2506	126171	29720	56	13	121
อำเภอวังสามพัน	489	2522	70862	19476	84	9	101
จังหวัดสุโขทัย							
อำเภอเมือง	581	2439	114376	27632	-	10	78
อำเภอบ้านด่านลานหอย	1108	2506	41196	8493	28	7	52
อำเภอคีรีมาศ	512	2499	54303	12696	22	10	88
อำเภอกงไกรลาศ	502	2437	63611	14371	21	11	98

	พ.ท. (กม)	ปีก่อนตั้ง	ประชากร (คน)	จำนวน หลังคา เรือน	ระยะห่าง จากตัว จังหวัด (กม)	เขตการปกครอง	
						ตำบล	หมู่บ้าน
อำเภอศรีสัชนาลัย	2050	2457	96006	23242	67	11	94
อำเภอศรีสำโรง	565	2446	73136	17234	20	13	113
อำเภอสวรรคโลก	589	2447	90531	21937	38	14	105
อำเภอศรีนคร	199	2524	30376	7412	54	5	40
อำเภอทุ่งเสลี่ยม	569	2502	49381	11519	68	5	41
จังหวัดอุดรธานี							
อำเภอเมือง	765	2430	157775	3504	-	17	131
อำเภอตรอน	314	2430	36621	8144	25	5	42
อำเภอทองแสนขัน	754	2533	33183	8019	42	4	39
อำเภอท่าปลา	1681	2513	48374	11214	40	8	81
อำเภอน้ำปาด	1448	2440	31788	7979	72	6	42
อำเภอฟากท่า	632	2501	15028	3822	115	4	28
อำเภอบ้านโคก	1055	2530	14217	3575	160	4	31
อำเภอพิชัย	448	2447	78509	17272	47	11	78
อำเภอลับแล	736	2444	59177	14094	8	8	54
จังหวัดอุทัยธานี							
อำเภอเมือง	250	2455	53721	14045	2	14	85
อำเภอทัพทัน	323	2430	37652	9315	19	10	87
อำเภอสว่างอารมณ์	341	2506	29904	8224	33	5	52
อำเภอหนองฉาง	341	2474	47573	10926	22	10	92
อำเภอหนองขาหย่าง	347	2444	16663	3847	10	9	53
อำเภอบ้านไร่	3621	2470	60635	14897	80	13	108
อำเภอลานสัก	1080	2518	55739	12820	54	5	46
อำเภอห้วยคต	424	2527	15657	4438	45	3	27

ลักษณะภูมิประเทศภายในขอบเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก พื้นที่เดิมกว่าร้อยละ 50 ไม่มีปัญหาการระบายน้ำ เพราะอยู่บนพื้นที่สูง จะมีเพียง 2 บริเวณเท่านั้น ที่เป็นที่ลุ่ม คือ ฝั่งตะวันตกของถนนพระร่วง และบริเวณด้านเหนือของถนนบึงพระ ขณะที่หลังจากมีการปรับปรุงโครงข่ายคมนาคมจึงส่งผลให้เกิดปัญหาในหลายบริเวณ

ชุมชนเมืองในเขตภาคเหนือตอนล่างมีขนาดไม่แตกต่างจากเมืองต่าง ๆ ของประเทศ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากรายได้ของเทศบาลและสุขาภิบาล โดยในส่วนของเทศบาลนั้น เทศบาลเมืองนครสวรรค์มีรายได้สูงสุด คือ 241.376 ล้านบาท รองลงมาคือ เทศบาลเมืองพิษณุโลก และเทศบาลเมืองอุดรธานี 147.311 และ 118.943 ล้านบาท ตามลำดับ จากตารางจะเห็นว่าเทศบาลเมืองชุมแสง เทศบาลเมืองสวรรคโลก และเทศบาลตำบลแม่สอด มีรายได้สูงกว่าเทศบาลเมือง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดอยู่หลายแห่ง

ชุมชนเมืองระดับสุขาภิบาลมีขนาดเล็กลงมา โดยมีรายได้สูงสุดเกินกว่า 10 ล้านบาท 3 สุขาภิบาล คือ สุขาภิบาลแม่दान สุขาภิบาลสลกบาตร และสุขาภิบาลทุ่งเสลี่ยม มีรายได้ 13.514, 12.695 และ 10.357

ล้านบาทตามลำดับ และสุขภาพีบลมีรายได้น้อยที่สุด คือ สุขภาพีบลทุ่งกระแซะ รายได้ 0.508 ล้านบาท และสุขภาพีบลบ้านโคก 0.933 ล้านบาท ทั้งนี้สุขภาพีบลส่วนใหญ่ ร้อยละ 45.94 มีรายได้ระหว่าง 2.5-4.5 ล้านบาท รองลงมาร้อยละ 20.72 มีรายได้ระหว่าง 1.0-2.5 ล้านบาท และร้อยละ 18.02 มีรายได้ระหว่าง 4.5-6.5 ล้านบาท

ตารางที่ 2.6 ขนาดของเมืองในภาคเหนือตอนล่าง

เมืองระดับเทศบาล	รายได้ (ล.บ.)
เมืองนครสวรรค์	241.376
เมืองพิษณุโลก	147.311
เมืองอุตรดิตถ์	118.943
เมืองชุมแสง	73.253
เมืองเพชรบูรณ์	73.048
เมืองกำแพงเพชร	69.081
เมืองสวรรคโลก	68.076
ตำบลแม่สอด	65.217
เมืองพิจิตร	65,177
เมืองตาก	64,211
เมืองอุทัยธานี	59,626
ตำบลหล่มสัก	55,202
เมืองสุโขทัยธานี	55,578
ตำบลตะพานหิน	54,920
เมืองบางมูลนาก	45,067
ตำบลตาคลี	34,847
ตำบลศรีพนมมาศ	26,546

S
494.5
.G A6
P532x
2541

25

17 ส.ย. 2542

4211570

สำนักหอสมุด

ตารางที่ 2.7 ชุมชนเมืองในภาคเหนือตอนล่าง

จังหวัด	องค์กรท้องถิ่น		รายได้ (บาท)
	เทศบาล	สุขาภิบาล	
กำแพงเพชร	เมืองกำแพงเพชร	นครชุม	69,081,763
		คลองแม่ลาย	9,880,208
		ปากดง	3,991,769
		คลองลาน	3,235,205
		ไทรงาม	-
		ขานูวรักษ์	3,068,636
		สลกบาตร	4,679,183
		บึงสามัคคี	10,357,659
		คลองขลุง	-
		ท่ามะเขือ	3,790,063
		ท่าพุทรา	4,929,406
		ทุ่งทราย	3,030,677
		ปางศิลาทอง	-
		พรานกระต่าย	-
		ลานกระบือ	7,676,189
			3,073,089
ตาก	เมืองตาก	วังเจ้า	64,211,665
		บ้านตาก	2,562,393
		ทุ่งกระเซาะ	4,236,694
		สามเงา	508,481
		แม่ระมาด	6,035,984
		แม่จะเร	3,469,850
		แม่ต๋าน	2,315,903
			13,514,631
	ต.แม่สอด		65,217,104
		แม่กุ	2,609,248
		ท่าสายลวด	3,922,453
		พบพระ	3,911,585
		อุ้มผาง	1,543,480
นครสวรรค์	เมืองนครสวรรค์	หนองเบน	241,376,689
		โกรกพระ	4,288,931
		บางปะนง	3,682,522
	เมืองชุมแสง	ทัพกฤษ	3,805,334
		หนองบัว	2,607,631
		บรรพตพิสัย	6,656,900
		เก้าเลี้ยว	6,085,032
	ตำบลตาคลี		4,196,687
		ช่องแค	34,847,858
		ท่าตะโก	4,891,081
		ไพศาล	7,794,381
		พยุหะ	7,705,453
		ลาดยาว	6,555,052
			6,334,759

จังหวัด	องค์กรท้องถิ่น		รายได้ (บาท)
	เทศบาล	สุขาภิบาล	
		แม่วงค์	4,191,560
		ตากฟ้า	4,503,762
พิจิตร	เมืองพิจิตร		65,177,279
		วังกรด	6,664,545
		ท่าฬ่อ	4,030,352
		สากเหล็ก	2,572,602
		ห้วยดง	1,853,099
		วังทรายพูน	1,900,195
		โพธิ์ประทับช้าง	3,801,393
	ตำบลตะพานหิน	ทับคล้อ	8,470,185
		เขาคาย	2,684,280
	เมืองบางมูลนาก		45,067,972
		วังตะกู	2,273,609
		บางไผ่	1,858,869
		สำนักขุนเณร	1,894,786
		โพทะเล	5,141,742
		ท่าเสา	1,474,669
		สามง่าม	2,716,184
		กำแพงดิน	2,243,118
พิษณุโลก	เมืองพิษณุโลก		147,311,092
		บ้านใหม่	6,100,398
		นครไทย	4,468,342
		ป่าแดง	3,581,559
		บางระกำ	6,317,312
		ปลักแรด	3,244,845
		บางกระพุ่ม	3,733,191
		เนินกลุ่ม	9,893,977
		พรหมพิราม	3,372,159
		วังผ่อง	5,862,800
		วัดโบสถ์	4,117,739
		วังทอง	5,226,832
		เนินมะปราง	3,839,443
เพชรบูรณ์	เมืองเพชรบูรณ์		73,048,840
		วังชมพู	3,509,196
		ท่าพล	3,872,920
		ชนแดน	3,277,065
		ดงขุย	3,309,088
		ท่าข้าม	3,024,510
		วังโป่ง	2,221,589
		ห้วยดง	-
	หล่มสัก		55,602,298
		หล่มเก่า	4,117,956
		วิเชียรบุรี	7,638,754

จังหวัด	องค์กรท้องถิ่น		
	เทศบาล	สุขาภิบาล	รายได้ (บาท)
		พุดเตย	3,467,058
		สว่างวัฒนา	3,592,224
		หนองไผ่	5,855,530
		นาเฉลียง	5,614,871
		ซับหมอบทอด	5,426,965
สุโขทัย	เมืองสุโขทัยธานี		55,578,454
		เมืองเก่า	4,532,239
		บ้านสวน	4,005,754
		ลานหอย	3,285,604
		บ้านตโนด	2,637,383
		ทุ่งหลวง	3,105,755
		กงไกรลาส	3,967,790
		หาดสียว	6,854,619
		ศรีสีขณาลัย	5,599,486
		ศรีสำโรง	5,910,690
	เมืองสวรรคโลก		68,076,382
		ศรีนคร	2,768,124
		ทุ่งเสลี่ยม	12,695,461
อุดรดิตถ์	เมืองอุดรดิตถ์		118,943,221
		บ้านดำนามขาม	2,967,249
		วังกะพี้	5,308,609
		ตรอน	2,075,782
		บ้านแก่ง	1,639,811
		ทองแสนขัน	3,263,043
		ท่าปลา	3,348,278
		ร่วมจิต	1,838,536
		น้ำปาด	2,012,357
		ฟากท่า	1,653,433
		บ้านโคก	933,423
		ในเมือง (พิชัย)	2,475,990
		ท่าสัก	2,111,811
	ตำบลศรีนครินทมาศ		26,456,578
		หัวดง	6,216,797
		ทุ่งยั้ง	3,963,899
อุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี		56,626,030
		ทัพทัน	1,531,986
		ตลุกคู่	2,615,570
		สว่างอารมณ์	2,408,160
		หนองฉาง	2,639,868
		เขาบางแกรก	3,149,411
		หนองขาหย่าง	1,637,609
		บ้านไร่	2,357,250
		เมืองการุ้ง	1,309,916
		ลานสัก	2,173,262

ตารางที่ 2.8 ขนาดของเมืองระดับย่อยในภาคเหนือตอนล่าง

รายได้ต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1 ล้านบาท	2	1.80
1-2 ล้านบาท	23	20.72
3-4 ล้านบาท	51	45.94
5-5 ล้านบาท	20	18.02
7-8 ล้านบาท	10	9.00
9-10 ล้านบาท	2	1.81
มากกว่า 10 ล้านบาท	3	2.71

ขนาดของสุขาภิบาลในเขตภาคเหนือตอนล่างมีค่าเฉลี่ย 11.75 ตารางกิโลเมตร ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.35 ตารางกิโลเมตร ทั้งนี้โดยมีสุขาภิบาลที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ มีขนาดใหญ่กว่า 21 ตารางกิโลเมตร จำนวน 6 สุขาภิบาล หรือ ร้อยละ 6.18 ประกอบด้วย สุขาภิบาลโกรกพระ (28 ตารางกิโลเมตร) สุขาภิบาลบางละมุง (42 ตารางกิโลเมตร) สุขาภิบาลเนินกุ่ม (92 ตารางกิโลเมตร) สุขาภิบาลตะลุมพุก (78 ตารางกิโลเมตร) สุขาภิบาลบางแรกร (42 ตารางกิโลเมตร) และ สุขาภิบาลนครไทย (21 ตารางกิโลเมตร) ส่วนสุขาภิบาลที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ สุขาภิบาล พรหมพิราม (0.67 ตารางกิโลเมตร) สุขาภิบาลชนแดน (0.70 ตารางกิโลเมตร) และสุขาภิบาลโพธิ์ทะเล (0.75 ตารางกิโลเมตร)

จำนวนประชากรปี พ.ศ. 2533 ในเขตสุขาภิบาล มีค่าเฉลี่ย 5,549 คน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 57.40 คน โดยมีสุขาภิบาลที่มีประชากรมากที่สุด ร้อยละ 3.16 ประกอบด้วย สุขาภิบาลนครชุม (21,353 คน) สุขาภิบาลวิเชียรบุรี (27,324 คน) และสุขาภิบาลหนองไผ่ (20,235 คน)

ความหนาแน่นประชากรในเขตสุขาภิบาล มีค่าเฉลี่ย 2,336 คนต่อตารางกิโลเมตร ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2,250.60 คนต่อตารางกิโลเมตร ทั้งนี้ร้อยละ 26.80 ของสุขาภิบาล มีความหนาแน่นมากกว่า 2,500 คน ต่อตารางกิโลเมตร อย่างไรก็ตามความหนาแน่นของประชากรไม่ได้แตกต่างกันในแต่ละช่วง กล่าวคือ ร้อยละ 17.53 มีความหนาแน่นเป็น 6-500 คนต่อตารางกิโลเมตร ร้อยละ 16.49 หนาแน่น 1,001-1,500 คนต่อตารางกิโลเมตร ร้อยละ 13.40 หนาแน่น 501-1,001 และ 1,501-2,000 คน ต่อตารางกิโลเมตร และร้อยละ 12.38 หนาแน่น 2,001-2,500 คนต่อตารางกิโลเมตร ทั้งนี้ในเขตสุขาภิบาลมีจำนวนครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 30.93) ระหว่าง 501-1,000 ครัวเรือน รองลงมา (ร้อยละ 26.80) ระหว่าง 1,005-1,500 ครัวเรือน

ตารางที่ 2.9 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกในภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ. 2533

	พื้นที่	ครัวเรือน	ประชากร (คน)			ฐานะการคลัง (บาท)				สาธารณูปโภค			
			ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น	รายได้	รายจ่าย	สะสม	ประปา	ตลาด	ร.พ.	โรงฆ่าสัตว์
กำแพงเพชร													
ชาณุวลักษ์บุรี	11.64	1,616	4,721	4,814	9,535	819	1,949,902.40	1,694,273.44	508,513.29	1	-	1	-
สลกบาตร	3.5	1,485	6,673	7,169	13,842	3954	2,092,983.46	1,815,071.70	774,125.36	1	1	-	-
คลองขลุง	2.70	773	3,343	3,560	6,903	2556	1,657,963.43	1,074,772.07	400,305.85	1	1	1	1
ท่าพุทรา	4	1,031	2,976	2,996	5,972	1,420	1,332,315.62	1,256,573.72	351,652.38	1	-	-	1
ท่ามะเขือ	5.5	1,281	3,425	3,620	7,045	1,280	1,467,578.13	1,331,968.42	79,160.78	1	-	-	1
ไทรงาม	5.1	1,599	4,089	3,731	7,820	1,538	1,336,297.73	1,304,247.32	113,198.75	-	-	1	-
พรานกระต่าย	2.36	5512	9,066	9,310	18,376	7,786	3,019,213.35	2,118,363.08	462,085.32	-	1	1	1
คลองแม่สาย	8.1	1,174	3,782	3,813	7,595	1,235	1,352,736.48	1,102,932.82	112,624.19	-	-	-	-
นครชุม	12	3,275	10,498	10,855	21,353	6,100	2,569,353.602	2,109,419.84	248,087.84	-	-	-	1
ปากดง	7	2,074	3,825	3,837	7,662	3,192	1,350,845.66	1,256,138.01	38,965.94	-	-	-	1
ลานกระบือ	5	638	2,446	2,061	4,507	605	844,520.22	721,406	98,773.97	-	-	1	-
ตาก													
แม่ต๋าน	2.75	680	1,469	1,341	2,810	1,021.82	1,180,589.78	937,126.4	351,972.4	1	1	1	1
บ้านตาก	6.2	1,558	4,950	5,330	10,280	1,619	2,195,836.31	2,532,977.1	39,315.8	1	1	1	1
พบพระ	2.3	1,210	2,798	2,643	5,441	2,366	982,462.10	945,915	53,110.2	-	-	-	-
วังเจ้า	4.3	994	2,514	2,456	4,970	1,035	790,280.76	589,273	26,752	-	-	-	-
แม่จระเร													
ลำพญา	4	450	1,537	1,687	3,224	806	2,359,216.371	1,713,704.7	-	-	-	1	1
ดอนยายหอม	4.460	1,105	3,126	3,461	6,587	1,419.61	2,767,905.932	2,184,237.50	8,456.27	1	-	-	-
ธรรมศาลา	3.64	1,145	4,223	4,203	8,426	2,314	3,871,173.03	3,487,585.68	690,180.05	-	-	-	1
โพรงมะเดื่อ	8.525	1,893	4,656	4,829	9,485	1,112.64	5,317,173.03	5,288,967.35	1,155,804.05	-	-	-	1
สามพราน	8.15	2,066	8,966	7,134	16,100	1,975.46	3,567,151.74	7,937,039.7	1,451,391.7	-	1	2	-
อ้อมใหญ่	12	2,251	5,434	5,516	10,950	912.5	5,289,731.96	4,569,529.2	91,254.29	1	-	-	-
นครสวรรค์													
โคกพระ	28	662	2,220	2,347	4,567	163	1,845,954.8	1,047,609	-	1	-	-	1

	พื้นที่	ครัวเรือน	ประชากร (คน)				ฐานการคลัง (บาท)			สาธารณูปโภค			
			ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น	รายได้	รายจ่าย	สะสม	ประปา	ตลาด	ร.พ.	โรงน้ำ ส้วม
บางปะมุง แก้งเสือ ทับกฤช ช่องแค ตากฟ้า ท่าตะโก บรรพตพิสัย พยุหะ ไพศาลี หนองเบน	42	952	2530	2524	5054	120.3	1,419,442.93	1,238,952	33,850	-	-	-	-
	17.772	1119	3097	3071	6168	347	1,935,970.42	1,789,120.21	236,873.20	-	-	1	1
	1.269	450	1605	1847	3452	2600	1,359,730.27	957,353.06	292,188.15	-	-	-	1
	1	767	3171	3049	6220	6220	1,335,977.40	1,765,822.82	539,198.48	1	-	-	1
	11.20	1183	2876	2749	5619	501.7	1,960,733.02	1,764,155.86	239,011.03	1	-	1	1
	2.66	1500	3578	3878	7450	2800	1,020,705.94	3,611,640.55	1,265,165.96	-	1	1	1
	1.436	1759	5346	5086	10432	7451	2,231,336.86	1,867,370.78	65,950.01	1	-	-	1
	1.8	1240	5110	574	10184	5685	2,819,155.97	2,595,508.64	727,695.78	-	1	-	2
	6.10	2989	8290	8401	16580	2718	3,573,946.84	3,320,763.61	681,276.68	-	-	1	-
	1.12	548	5447	3593	9046	8076	2,025,731.45	1,825,992.50	619,804.77	-	-	-	1
ลาดยาว	1.56	1992	6157	6141	12298	7883	3,099,588.88	3,015,076.49	16,675.46	1	-	1	1
หนองบัว	6.25	3018	7767	8143	16180	2588	2,664,730.50	2,542,049.06	-	-	-	1	1
พิจิตร เขากทราย ทับคล้อ บางไผ่ วังตะกู สำนักขุนเณร ท่าเสา โพทะเล ท่าม่วง วังกรด	4.771	1294	3223	3225	6448	1351	1,042,22.58	868,700.28	250,541.13	-	-	-	-
	1.72	1198	3811	3835	7646	4445	21,690,821364	2,107,352.01	976,869.52	-	-	-	1
	4.86	440	1327	1366	2692	553.9	828,266.01	724,738.96	252,809.91	1	-	-	1
	0.825	425	1261	1304	2565	3109	816,167.70	694,040.27	264,327.36	1	-	-	1
	12.30	412	1248	1292	2540	206	646,875.65	582,418.00	50,614.31	-	-	-	-
	3	375	1605	995	2600	866	736,288.71	604,508.74	3,875.46	1	1	-	1
	0.754	675	2085	2227	4312	5718	1,412,728.67	1,194,630.13	371,196.35	1	1	1	1
	12	748	2102	2164	4266	359	1,529,623.76	1,247,503.69	340,258.92	1	-	-	-
	3	779	2056	2164	4220	1406	2,394,702.93	2,456,967.00	116,593.30	-	1	-	-
	5	11466	2938	3096	6079	1215	1,064,754.09	926,014.19	-	-	-	-	-
ห้วยคัง	1.6	861	2315	2528	4843	3026	1,084,430.79	1,021,236.00	213,252.71	-	1	-	-
พิษณุโลก ป่าแดง เนินมะปราง													
	14.78	1038	2832	2684	5516	373	1,513,221.01	972,397.04	507,274.90	1	1	1	-
	11.5	55	3060	2852	5912	514	1,104,380.12	799,346	87,840.60	-	1	1	-

	พื้นที่	ครัวเรือน	ประชากร (คน)				ฐานะการคลัง (บาท)				สาธารณูปโภค				
			ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น	รายได้	รายจ่าย	สะสม	ประปา	ตลาด	ร.พ.	โรงฆ่าสัตว์		
เนินกุ่ม	21	1731	3938	4127	4127	384	3,666,642.42	3,030,649.43	-	1	1	1	1		
	92	2882	7937	8149	8149	147	2,727,987.58	2,052,362.18	96,144.65	1	2	-	-		
	3.1	816	3481	4553	8034	2,591	2,486,105.64	1,974,366.95	505,550.17	1	1	1	1		
	3.028	1105	2598	2659	5257	1.73	1,155,203.06	789,423.70	-	-	1	-	-		
	0.67	733	2077	1823	3945	5.888	1,440,533.06	1,337,246.17	184,137.25	1	1	1	-		
	2	984	3223	2759	6002	3.001	1,434,380.75	1,320,964.14	526,846.29	-	1	-	1		
	1.519	23	1966	2168	4134	1.518	72,504,046.33	1,985,940.49	511,625.96	1	1	-	1		
	1.77	1298	4619	5021	9640	5446	28,557,026.24	2,312,329.81	781,698.19	1	1	1	1		
	5.24	1485	8179	3156	6335	1208	1,582,173.44	1,600,546	26,942.24	1	1	-	1		
เพชรบูรณ์															
ชนแดน	0.70824	1550	4433	4471	8904	12571	1,291,951.69	1,231,145.35	8,488	-	-	-	-		
	2.058	2618	4542	4645	9187	4464	1,291,662.14	1,114,434.90	328,326.47	-	-	-	-		
	230	917	4645	4478	9123	3967	1,286,185.79	1,200,636.39	305,326.82	-	-	-	-		
	5.95	771	2575	2475	5050	844	151,925	142,000	-	-	-	-	-		
	7.68	2167	6585	6292	12877	1767	2,370,273.08	2,366,409.08	7,627.85	-	-	1	1		
	7	1786	4934	4899	9833	1040	151,800.04	142,932	-	1	1	-	-		
	4.3	773	4042	3882	7924	1842	1,587,703.67	1,371,513.80	272,575.83	-	-	-	-		
	4.3	1743	3710	5674	9389	2275	1,420,941.94	1,350,560.80	292,754.88	1	1	-	1		
	-	4942	13953	13953	27324	-	2,702,671.90	2,462,080.66	68,098.66	-	-	1	-		
	6.2	1538	6639	6639	11028	1782	1,598,707.09	1,331,208.14	248,129.30	-	-	-	-		
	2.8	2590	6332	6332	12950	4625	1,698,033.47	1,627,650.12	229,135.79	-	3	-	2		
	3.13	3,917	9901	10334	20235	6482	2,675,278.08	2,571,320.72	33,543	-	1	1	4		
	5	1,497	4471	4483	8954	1790	2,281,714.73	2,076,253.01	441,637.92	1	1	1	1		
	สุโขทัย														
	กงไกรลาศ	4.75	1327	3374	4504	7878	1658.5	1,461,969.23	1,373,749.71	161,601.16	1	1	-	-	
3.332		1541	4075	4127	8172	2452.5	1,083,914.870	988,780.87	258,479.47	-	-	-	-		
2		763	2167	351	4158	2259	1,279,940.52	1,167,871.62	346,256.77	-	-	-	-		

	พื้นที่	ครัวเรือน	ประชากร (คน)				ฐานะการคลัง (บาท)				สาธารณูปโภค					
			ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น	รายได้	รายจ่าย	สะสม	ปะปา	ตลาด	ร.พ.	โรงฆ่าสัตว์			
ทุ่งเสลี่ยม ลานพยอม บ้านสวน เมืองเก่า ศรีนคร ศรีขันน้าย หาดเสียว ศรีสำโรง	5.021	2023	5445	5506	10951	2181	1,397,531.01	1,266,579.34	254,645.70	-	1					
	5	965	2727	2338	5065	1013	1,270,562.29	954,924.50	345,228	1	1					
	3	1462	4014	4083	8097	2699	2,255,805.32	1,576,387.89	469,425.99	1	-					
	5,000	1555	4652	5023	9675	1935	1,914,093.37	1,446,875.49	535,812.58	-	-					
	4	944	2284	2663	4544	1136	1,409,091.63	1,202,319.10	403,451.77	1	-					
	30	2385	7883	8154	15987	523.9	2,240,761.55	2๘080,260.47	404,823.63	-	-					
	6.04	1565	3583	3888	7471	1236	1,632,031.96	1,383,577.66	926,636.79	-	1					
	6	2755	3863	4346	9123	1369	7,074,628.14	6๘816,955.42	23,929.62	-	1					
อุตรดิตถ์ ตรอน บ้านแท้ง ท่าปลา ร่วมจิต ทองแสนขัน น้ำปาด ท่าสัก โนนเมือง พากท่า บ้านด่านนาขาม วังกะพี้ ทุ่งยั้ง หัวจง																
	1	479	1,418	1,579	2,997	2,097	991,207.01	781,059.86	239,975.50	1	-	-	1			
	2	716	1,706	1,852	3,552	1,779	1,042,108.60	1,035,781.93	20,724.78	1	-	1	1			
	1.6	531	1,493	1,411	2,904	1,815	714,623.20	642,986	254,482.04	1	1	1	-			
	9.22	982	1,727	1,785	3,512	381	629,844.73	608,474.54	41,691.07	-	-	-	1			
	12.3	1,287	2,185	2,896	5,081	410	1,029,460.09	863,645.00	41,093.45	-	1	1	-			
	1.395	874	1,703	1,695	3,398	2,435	956,092.31	851,400.02	18,494.33	1	1	1	-			
	1.925	517	1,685	1,719	3,404	1,752.7	952,426.87	830,615.53	9,314.48	1	-	-	1			
	1.25	347	2,130	2,196	4,326	3,368	1,676,166.63	1,540,360.52	38,940.82	1	-	-	1			
	2.2	183	852	843	1,695	770.45	907,595.74	754,431.91	-	1	1	-	1			
	7.28	1,079	2,851	3,021	5,872	8.06	190,769.61	897,816.61	13,619.28	-	1	-	-			
	12.41	1,701	5,725	5,825	11,550	1,008	1,244,371.32	1,204,570.34	26,898.12	-	-	-	-			
	8.29	1,006	-	-	12,005	1,448	1,269,343.85	1,163,572.96	28,540.00	-	-	-	1			
	8.72	1,060	-	-	8,002	917	1,519,852.14	1,164,041.96	100.478	-	-	-	1			
	อุทัยธานี															
	ตลาดชุม ทัพทัน บ้านไร่ เมืองท่าแร่	78.45	2,247	5,301	5,460	10,761	137	1,286,214.15	1,214,273.88	135,734.28	-	-	-	1		
1		549	1,038	1,079	2,117	2,117	794,614.15	747,406.02	178,268.06	1	-	-	1			
1.2		1,468	1,514	1,383	2,897	2,414.17	1,304,925.02	1,150,821.62	-	1	-	-	1			
12.5		392	989	1,080	2,069	165	577,990.42	526,325	12,916.35	-	-	-	-			

	พื้นที่	ครัวเรือน	ประชากร (คน)			ฐานการคลัง (บาท)				สาธารณูปโภค			
			ชาย	หญิง	รวม	ความหนาแน่น	รายได้	รายจ่าย	สะสม	ประปา	ตลาด	ร.พ.	โรงฆ่าสัตว์
ลำนสัก	13	826	2,476	2,926	5,672	437	918,377.43	774,227.93	117,147.15	-	-	1	-
สว่างอารมณ์	1	399	1,288	1,311	2,599	2,599	959,485.94	889,456.02	12,888.79	1	1	-	1
หนองขาหย่าง	1.2	150	-	-	1,005	837.5	725,188.39	732,956.98	193,015.49	1	-	-	-
เขાบางแกรก	41.83	1,320	3,112	3,252	6,364	153.80	1,123,475.18	1,054,943.19	68,475.92	1	1	-	-
หนองฉาง	1.96	692	1,669	1,782	3,453	1,761	1,446,705.56	1,430,659.67	504,218.73	1	1	1	1

ตารางที่ 2.10 ขนาดพื้นที่สุขภาพิบาลในภาคเหนือตอนล่าง

ขนาดพื้นที่	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5 ตารางกิโลเมตร	65	67.01
06-10	15	15.46
11-15	10	10.32
16-20	1	1.03
มากกว่า 21 ตารางกิโลเมตร	6	6.18

ค่าเฉลี่ย 11.75 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.35

ตารางที่ 2.11 จำนวนครัวเรือนในภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ.2533

จำนวนครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
0,000-0,500	13	13.40
0,501-1,000	30	30.93
1,001-1,500	26	26.80
1,501-2,000	12	12.37
2,001-2,500	16	16.49

ค่าเฉลี่ย 1270.96 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 924.61

ตารางที่ 2.12 จำนวนประชากรในภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ.2533

ประชากร	จำนวน	ร้อยละ
00,000-04,000	26	27.37
04,001-08,000	35	36.24
08,001-12,000	21	22.11
12,001-16,000	5	5.26
16,001-20,000	5	5.26
มากกว่า 20,000	3	3.16

ค่าเฉลี่ย 5549.24 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 57.40

ตารางที่ 2.13 ความหนาแน่นประชากรในพื้นที่สุขภาพิบาลภาคเหนือตอนล่าง พ.ศ.2533

ความหนาแน่น	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 0,500	17	17.53
0,501-1,000	13	13.40
1,001-1,500	16	16.49
1,501-2,000	13	13.40
2,001-2,500	12	12.38
มากกว่า 2,501	26	26.80

ค่าเฉลี่ย 2336.30 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2250.60